

Голові разової спеціалізованої вченої ради
(спеціальність 061 Журналістика) у
Сумському державному університеті,
доктору наук із соціальних комунікацій,
професору, завідувачу кафедри
журналістики та філології
Садівничому Володимирі Олексійовичу

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора наук із соціальних комунікацій, професора,
декана факультету соціально-гуманітарних технологій та менеджменту
Державного податкового університету Міністерства фінансів України

Зикун Наталії Іванівни

на дисертацію Кривки Елеонори Тиберіївни

«Сучасний тревел-медіатекст в українському інфопросторі: тематика, формат,
контент», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 061 «Журналістика»

Актуальність обраної теми дослідження. У центрі уваги авторки дисертації актуальна наукова проблема – і для спеціальності 06 «Журналістика» (оскільки її розв’язання сприяє систематизуванню і новому, більш глибокому розумінню формату тревел-медіатексту), і для української культури загалом – бо глобалізує український медіадискурс, забезпечує розуміння національно-етнічних, антропо-культурних маркерів самоідентифікації у світовому контексті.

Використання у сучасних тревел-медіатекстах певних фреймів щодо іншого простору, іншого національного характеру, іншої культури, іншої ментальності, а отже іншої країни, як доводить Е.Кривка, забезпечує творення відповідної картини світу, характерної для автора-мандрівника, його типу мислення, освіченості, національної ідентичності, а також близької реципієнту. Це особливо важливо в умовах, коли українці доводять свою відданість європейським нормам, стандартам і готовність їх захищати у запеклих битвах, формують важливі сучасні наративи, у порівнянні себе з іншими намагаються краще пізнати світ і насамперед – себе. Соціально-комунікаційна діяльність, журналістика є масовим каналом транслявання тенденцій формування такого світобачення через медіа, через спеціальні тревел-концепти, що потребує наукового аналізу й оцінки.

Закономірним форматом вартісних наукових досліджень стає узагальнювальне бачення наукового об'єкта, коли автор, осмислюючи напрацювання попередників, подає доповнену, відкориговану, уточнену його картину. Елеонора Кривка розвиває наукові погляди дослідників тревел-медіадискурсу – на можливості, форми, засоби його оприявлення, зокрема й через встановлення особливостей у конвергентних медіа. У результаті отримуємо кваліфікування тревел-медіатексту як універсального цілісного *метажанрового* продукту (цей аспект вважаємо особливо вагомим у цьому трактуванні) та цікавий переконливий нарис еволюції тексту про подорож.

Дослідниця прагне однаково повно і скрупульозно розв'язати два блоки завдань – систематизувати теоретичні засади теорії медіатексту та простежити особливості побутування тревел-медіатексту на сучасних медіаплатформах, що робить професійно. Особливу роль в отриманні цікавих результатів роботи, на нашу думку, відіграє завдання «розглянути особливості авторської інтерпретації концептуальної картини світу в сучасних тревел-медіатекстах», яке виводить медіатекст на особливий рівень впливу у формуванні аудиторії. Концептуально-формальний підхід дослідниці до трактування тревел-метажанру і визначає значною мірою особливості потрактування нею наукового матеріалу.

Дослідження дає розуміння ролі і місця України на концептуально-культурній карті світу через тревел-медіапублікації і того, що завдяки медіа світ сприймається крізь призму національно-етнічних чинників, а українськість збагачується увагою до специфіки й особливостей інших народів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження Елеонори Кривки здійснене в межах міжнародного грантового проєкту Journalism Education for Democracy in Ukraine: Developing Standards, Integrity and Professionalism (Журналістська освіта задля демократії в Україні: розробка стандартів, доброчесність та професіоналізм) – проєкт ЄС ЕРАЗМУС+, № 598964-EPP-1-2018-1-UK-EPPKA2-SBHE-JP, 2018–2022 рр., науково-дослідної роботи кафедри журналістики та філології СумДУ «Особливості формування національного інформаційного простору України: від

радянської системи ЗМІ до демократичної моделі» за номером державної реєстрації 0115U001713 та «Сучасний масовокомунікаційний простір: історія, реалії, перспективи» за номером державної реєстрації 0121U111164.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Переконливість узагальнень, висновків дисертантки визначається глибоким знанням досліджуваного медіанаукового сегменту, скрупульозним вивченням значного масиву джерел українських авторів, що є знаковими для різних етапів наукового потрактування об'єкта дослідження (насамперед О. Александрова, С. Белькової, М. Васьківа, О. Калинюшко, О. Мітчук, В. Погребної, Ю. Полежаєва, М.Яцимирської та ін.), а також зарубіжних досліджень, зокрема й англомовних, що забезпечують надійне теоретичне підґрунтя й розуміння усталених світових медіапрактик, сучасних напрямів розвитку медіаформатів і напрацювання медіаінструментарію – для його аналізу, використаного дослідницею.

Визначені у вступі завдання забезпечили чітке формулювання авторкою своїх цільових орієнтирів, насамперед втілених у формулюванні предмета дослідження (що не є кучим, а дає повне уявлення про авторські інтенції – «жанрово-композиційні особливості, контентно-тематичне наповнення, інтермедіальність та закономірності прояву авторських інтенцій у сучасних тревел-медіатекстів», на матеріалах медіапублікацій на онлайн-платформі конвергентного медіа «НВ»). Медіа для вибірки емпіричних даних обране обґрунтовано, оскільки воно займає верхні рядки у низці авторитетних медіарейтингів; відводить чільне місце тревел-медіатекстам, зокрема і в окремій рубриці (отже результати спостережень не носять випадковий характер); має низку успішних спільних проєктів з провідними світовими медіа (The Economist, The New York Times, BBC, Deutsche Welle, Aspen Institute Kyiv тощо). Дослідниця опрацювала 578 тревел-медіатекстів 2015–2020 рр. – періоду активного формування українських конвергентних медіаплатформ, які інтенсифікували трансформацію та становлення сучасного тревел-медіатексту

як журналістського жанру й визначили його подальші тенденції та шляхи розвитку чи трансформації в українському медійному просторі.

Дисертанткою чітко окреслено методологічні підходи, охарактеризовано можливості, переваги й особливості застосування комплексу дослідницьких методів (бібліографічно-описовий, порівняльно-історичний, класифікації, порівняльно-типологічний, логічний, інтент-аналіз, контент-аналізу), ефективність яких в аналогічних наукових розвідках є безсумнівною, а вправне їх використання Е. Кривкою дозволило охопити складний і розмаїтий предмет наукового дослідження та забезпечило надійність висновків.

У першому розділі «Тревел-медіатекст як предмет наукових студій» дисертантка подає історіографію еволюції тревел-медіатексту – від подорожнього, дорожнього, мандрівного нарису до тревелогу як особливого тревел-медіатексту, представленого у різних ЗМІ та на різних медіаплатформах, з урахуванням особливостей сучасного тревел-дискурсу, супроводжуючи її власними обґрунтованими спостереженнями, висновками, коректними коментарями дискусійного характеру, коригуючи і збагачуючи уявлення про цей формат. Вважаємо виправданим і влучним використання номінації «метажанр» стосовно тревел-медіатексту, який очевидно поєднує різною мірою ознаки усіх трьох літературних родів, що Е. Кривка переконливо доводить. Авторка зупиняється на диференціюванні матеріалів тревел-журналістики за функціональною ознакою на *просвітницькі, розважальні, спонукальні, рекламні; аналітичні (професійно-галузеві) тексти* (с.37). Тут визначається і ключове поняття дисертаційного дослідження та тревел-журналістики загалом – *тревел-медіатекст* (с.43).

У розділі визначається композиційна своєрідність та жанрові форми подання сучасного тревел-медіатексту, доводиться, що відмінність між журналістом і медіаблогером полягає і в тому, що перший споглядає світ через призму певних жанрових форм, які описує й дисертантка. Привертають увагу цікаві мовні знахідки автора – «співмандрівники» (за аналогією із співрозмовниками» с. 64), «охудожнення документальної достовірності оповіді»

(с.67), які опосередковано засвідчують зацівлення темою. Е.Кривка чітко визначає, що інформація про шлях у тревел-медіатексті складається з двох основних елементів: дороги і придорожнього простору. Вона обґрунтовано кваліфікує сучасний тревел-медіатекст як гетерогенну структурно-композиційну одиницю, що акумулює жанрово-структурні елементи путівника, подорожньої публіцистики, портретного нарису, документалістики, реклами та піару, а концепт «подорож» вважає основним жанротвірним чинником (с.65-66).

Другий розділ – «Інтермедіальна модель сучасного тревелмедіатексту» – присвячено вивченню проблемно-тематичного контенту сучасного тревел-медіатексту та встановленню інтракомпозиційної інтермедіальності сучасного тревел-медіатексту. Вважаємо показовими й такими, що потребують реагування й коригування, отримані дисертанткою дані про те, що лише 28% тревел-медіатекстів висвітлювали подорож українським («своїм») географічним простором, а 72 % матеріалів – представляли фрейм «інша країна» (с.69). Як позитивний чинник, однак, варто вказати захоплення мандрівниками своїм географічним простором. Цікавість авторів, а отже й медіааудиторії, викликали незвичні локації міст, туристичні дестинації, паркові зони та нові маршрути для активного відпочинку. Переконані, що активніше транслювання в медіа фактів про місця, пов'язані з видатними людьми й історичними, легендарними подіями й постатями, якими пишалися б у будь-якій країні (Маяк Ейфеля – с.73, Берег Ахілла – с.72), також сприяли б нівелюванню комплексу меншовартості, досі не викоріненого із свідомості окремих українців.

Цікавим, системно виписаним і добре проілюстрованим є підрозділ 2.1 «Проблемно-тематичний контент сучасного тревел-медіатексту», у якому визначається 15 проблемно-тематичних підгруп, які розглядалися в контексті доміантної теми тревел-медіатексту: характер місцевих жителів; туристичні дестинації; історія відвідуваних місць; пам'ятні місця; особливості архітектури; транспорт; харчування та традиційна кухня; своєрідність природи, ландшафту географічного простору; культура; політичний устрій; соціально-економічна ситуація; економічні чинники життя; екстремальний туризм; еко-туризм;

лайфстайл тощо. Авторка констатує таку особливість тревел-медіатексту, як зміна вектора освоєння світу з географічного до культурного, що сприяє розширенню його функцій і зростанню ролі.

На основі урахування низки факторів авторка робить висновок про зростання ролі у тревел-медіатекстах візуальних елементів.

Третій розділ «Прояв авторської інтенціональності в сучасному тревел-медіатексті» акцентує увагу на тому, що сучасний тревел-медіатекст уможлиблює краще пізнання себе, а також розуміння світу, відмінного від свого. Саме дихотомія концептів «свій» – «інший» і дозволяє сформуувати фрейм «інша країна» та представити національну картину світу – у географічній, соціальній, соціокультурній, етнічній, національній площинах, що скрупульозно простежує дослідниця.

Дисертація фіналізується чіткими розгорнутими висновками, які корелюють із визначеними у вступі завданнями і містять основні результати, отримані автором у ході наукового пошуку.

Достовірність і наукова новизна одержаних результатів. Робота справляє гарне враження логічністю й послідовністю викладення, чіткою структурованістю тексту (що водночас засвідчує розуміння структури самого досліджуваного матеріалу), виконана на основі багатого фактологічного матеріалу, з використанням сучасних наукових підходів до вибудовування типологічних моделей тревел-медіатекстів, окреслення їхніх функціональних й стилістично-змістових особливостей.

Найвагоміші положення дисертації переконливо аргументовані, кожен розділ містить теоретико-прикладні узагальнення. Висновки до розділів переконливі, відповідають завданням, проблематиці й змістові дисертації, викладені виразно й чітко, добре візуалізовані (23 рис.) й ілюстровані цитатами із медіапублікацій.

Авторка не обходить суперечливі позиції в тлумаченні ключових питань досліджуваної теми, коректно їх порівнюючи й даючи власні оцінки. Усе це і визначило вагомість отриманих наукових результатів:

1) систематизування історико-журналістських досліджень і простежування еволюції тревел-медіатексту, що дало підстави для уточнення дефініцій низки понять, зокрема визначення тревел-медіатексту як універсального цілісного метажанрового медіапродукту, для якого характерні фактографічність та поєднання різних семіотичних кодів щодо представлення гетерогенної інформації про подорож автора реальним географічним простором; розуміння інтермедіальності як своєрідної моделі внутрітекстових взаємозв'язків у медіапродукті, що розглядається у взаємодії художніх кодів різних видів мистецтв (с.105);

2) доведення структурної гетерогенності сучасного українського тревел-медіадискурсу як особливої форми репрезентації подорожі, як моделі, для якої характерна масмедійна інтертекстуальність.

3) розуміння сучасного тревел-медіатексту як полікодового, як єдності вербальних, візуальних, вербально-візуальних текстів;

4) простежування тенденцій розвитку і трансформації жанру тревел-медіатексту як осмисленого моделювання дійсності у визначеному мандрівкою просторі і часі в українській кросмедійній журналістиці на матеріалі одного із найрентинговіших медіа – «НВ»;

5) визначення й потрактування референтних, модальних, комунікативних авторських інтенцій тревел-медіатексту, його медіапрезентації.

6) виокремлення форм інтракомпозиційної інтермедіальності в сучасних тревел-медіатекстах;

6) встановлення особливостей вербальної та візуальної комунікації в тревел-медіатекстах.

Окремі результати досягаються в науковому дискурсі вперше, інші набувають нової глибини й відкоригованого звучання. Авторка розвиває і збагачує механізм дослідження жанротвірних елементів тревел-медіатексту; уточнює роль соціокультурного, туристичного, рекламного, іміджевого дискурсів в сучасному тревел-медіатексті.

Зазначені елементи наукової новизни є обґрунтованими результатами проведеного здобувачкою дослідження і мають вагомe значення для галузі знань 061 «Журналістика».

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях. Достатнім вважаємо і рівень апробації основних результатів і узагальнень автора, оприлюднених на 12 науково-комунікативних заходах із доволі широкою географією та хронологічним діапазоном (2018–2021 рр.; Рівне, Львів, Київ, Тернопіль, Полтава, Миколаїв, Будапешт).

Транслявання основних положень дисертаційного дослідження здійснено в 9 публікаціях, серед яких статті у фахових збірниках і журналах, стаття в іноземному виданні, дві – у виданні, індексованому в міжнародній наукометричній базі (Scopus). У публікаціях авторка деталізує свою позицію щодо контентних особливостей фактологічного наповнення тревелогу; функціональних характеристик авторських інтенцій у публіцистичному тексті; особливостей елементів путівника як компонента тревелогу, інших аспектів, відображених у змісті дисертації.

Дотримання вимог академічної доброчесності. Результати перевірки та аналізу матеріалів дисертації не містять ознак академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації (протокол перевірки роботи на плагіат системою Unichesk від 25.11.2022). Дисертація Елеонори Кривки містить коректно оформлені посилання на згадані в тексті джерела інформації, у випадку використання тверджень, розробок, відомостей та ідей інших дослідників дотримано вимоги норм законодавства про авторське право.

Робота безумовно має **теоретичне та практичне значення**. Теоретичне значення визначається насамперед уточненням дефініцій низки термінів, уточненим розумінням жанрово-композиційних особливостей сучасного тревел-медіатексту, специфіки його жанротвірних елементів, коригуванні функцій в системі сучасного соціокультурного, туристичного, рекламного дискурсів комунікації.

Отримані автором результати можуть знайти застосування і в сучасній

медіапрактиці, і в освітньому процесі зі студентами медіаспеціальностей.

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації. Зміст анотації дає цілісне уявлення про роботу – у єдності об'єкта, предмета, завдань і основних результатів, отриманих на достатньо багатому емпіричному медіаматеріалі із використанням комплексу дослідницьких методів і прийомів.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Відзначаючи ґрунтовність, оригінальність та наукову цінність дисертаційного дослідження, вважаємо за необхідне зосередитися на його дискусійних положеннях, а також висловити деякі зауважень і побажань.

1. Абсолютно обґрунтовано висновуючи на с.42, що тревел-журналісти, крім бажання розважити читача, мають викликати у нього й захоплення описаною подорожжю, авторка серед засобів створення ефекту захопленості називає і реалізацію моделі «подорож-розслідування». Здається більш виправданим у цьому випадку говорити про «подорож-дослідження». Розслідування в медіадискурсі має трохи інші контентно-конотативні особливості.

2. Цікавить думка авторки, чи спостерігаються якісь тенденції у реалізації рекламних інтенцій авторів тревел-медіатекстів залежно від категорії текстів – тревел-медіатексти з фреймом «своя країна» (свій географічний простір); тревел-медіатексти з фреймом «інша країна» (інший географічний простір)?

3. Робота містить багатий матеріал не лише щодо змісту, а й щодо заголовків медіатекстів. Здається доцільним приділення більше уваги заголовкам і заголовковому комплексу загалом, простежуванню їхніх функцій у структурі медіатексту. Чи не є використання у заголовках лексем «нотатки», «записки» («Нотатки з Тенеріфе», с.48; «Нотатки з Аргентини», с.50; «Нотатки з Чикаго», с.53; «Нотатки з Парагваю», с.54 і ще понад 20 аналогічних заголовків) опосередкованою вказівкою на документальність чи фрагментарність тексту?

4. Цікавим у майбутньому може бути й аналіз ролі й місця у тревел-медіатекстах лексем, що належать до категорії екзотизмів, або етнографізмів,

слів, що передають характерні назви реалій із життя інших народів (н-д, фрітолле, остерії (с.53), армуди (с.54), панадерії, тостадо (с.58) грьотці (с.89)).

5. Хотілося б почути авторське обґрунтування написання «тривел-медіатексту» у контексті тенденцій розвитку чинного українського правопису.

Загальний висновок та оцінка дисертації. Висловлені зауваження й побажання мають рекомендаційний характер і не знижують загальної позитивної оцінки дослідження Е. Т. Кривки. Усе це дає підстави зробити висновок, що дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. №40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» і затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. №44 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її авторка, Кривка Елеонора Тиберіївна, заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 061 «Журналістика».

Офіційний опонент:

Доктор наук із соціальних комунікацій,

професор, декан факультету

соціально-гуманітарних технологій та менеджменту

Державного податкового університету

Міністерства фінансів України

Наталія ЗИКУН

